
OPERAČNÍ UMĚNÍ A TAKTIKA

PROTIOFENSIVA, HLAVNÍ ZÁSADY JEJÍ PŘÍPRAVY A VEDENÍ

Generál-poručík Jaroslav Tokan

Hlavním úkolem ozbrojených sil na bojišti je zničení nepřítele. Toho lze dosáhnout jen rozhodnou ofensivou, rychlým pronikáním vpřed, obklíčením nebo nepřetržitým pronásledováním nepřátelských sil zakončeným jejich obklíčením.

Soudobá útočná operace vyžaduje značné převahy sil a prostředků nad nepřítelem, a musí být proto vedena masovým soustředěním vojsk a bojové techniky.

Válečné zkušenosti ukázaly, že nelze vždy vytvořit takové výhodné poměry na všech směrech. Proto se v podmínkách soudobé války stává, že hlavní uskupení ozbrojených sil útočí, zatím co menší část sil je nucena vést obranu.

Obranná operace není sama o sobě účelem. Slouží k tomu, aby přispěla k zabezpečení výhodných podmínek pro ofensivní operace, které rozhodují o osudu války.

Obranná operace mívá za účel udržet zaujatá obranná postavení, zastavit útočícího nepřítele, opotřebovat jej, způsobit mu ztráty, vyčerpání jeho morálku, síly i prostředky. Tím je současně získáván čas potřebný k přeskupení vojsk a k doplnění sil a materiálních prostředků. Tento úkol musí být zpravidla plněn značně omezenými silami, což vyžaduje právě jejich hospodárného využití.

Veliká operační skupina útočícího nepřítele může být naší obranou jen zeslabena, vyčerpana a zastavena. Avšak úplného rozbití a zničení takové skupiny může být dosaženo jedině přechodem do rozhodné protiofensivy.

Proto jedním z nejdůležitějších úkolů obranné operace je vytváření výhodných podmínek pro přechod do protiofensivy. Jedině rozhodná protiofensiva nedovolí nepříteli dále pokračovat v útočné operaci a je prostředkem k jeho zničení.

Tento článek má za úkol připomenout hlavní zásady pro přípravu a vedení soudobé protiofensivy.

Uvedu nejdříve některé příklady z operací sovětské armády ve Veliké vlastenecké válce. Poté vysvětlím definici protiofensivy, její organizaci, plánování a vedení se zvláštním zřetelem na stupeň frontu.

I. Příklady protiofensivy z Veliké vlastenecké války

S hlediska protiofensivy je zvlášť poučná stalingradská a kurská bitva. I když jejich historie je našemu vyššímu velitelskému sboru po většině známa, a bylo už poukázáno na zkušenosti při nich získané v předcházejícím čísle VM v článku gen.-mjr. J. Hamana, pokládám za účelné zmínit se alespoň stručně na počátku tohoto pojednání o poučení z těchto bitev, majících přímý vztah k tematice tohoto článku.

Stalingradská bitva je klasickým příkladem přechodu z obrany do protiofensivy ve strategickém měřítku. Je jedinečným a největším příspěvkem svého druhu pro vojenskou vědu. Ona obohatila vojenské umění

klasickým vzorem pro vedení soudobých operací a ukazuje nám, jak plánovat, organisovat protiofensivu a jak provádět úplnou likvidaci nepřátelských sil obklíčením, zničením a zajetím.

Stalingradská bitva trvala od poloviny července 1942 do 2. února 1943, t. j. šest a půl měsíce. Z toho obranné období trvalo přes čtyři měsíce do 19. listopadu 1942. Úpornou obranou sovětských vojsk utrpěli Němci zkrušující ztráty, a to na 180 000 zabitých, 500 000 raněných, ztratili 1500 tanků, 4000 kulometů, přes 1000 minometů, přes 1000 děl a přes 1300 letounů.

Hrdinná obrana Stalingradu zastavila vyčerpaného útočníka, přinutila ho zasadit všechny své zálohy, dovolila ušetřit potřebné síly a získala čas pro jejich soustředění, udržela výhodné východiště na Donu pro přechod do útoku. Tím vytvořila výhodné podmínky pro přechod do protiofensivy.

Myšlenka k provedení protiofensivy ve vrchním sovětském velení vznikla v době obranných bojů na podzim 1942. V týlu fronty bylo ihned přistoupeno k zahájení příprav, k nahromadění záloh a k organisování zdrcující protiofensivy, která způsobila katastrofu dvěma vybraným německým armádám.

Přeskupení sil a prostředků uvnitř armád i frontů, přísun doplňků a materiálu a ostatní přípravy byly provedeny v říjnu a v první polovině listopadu 1942, t. j. během asi 6 neděl.

Byla provedena nejtvrďší opatření k utajení všech příprav. O účelu příprav nebyl nikdo zbytečně informován; bylo zakázáno vést jakékoli písemnosti o chystané operaci. Tato opatření měla úspěch a Němcům zůstaly přípravy utajeny.

Všeobecný poměr sil neposkytoval Sovětské armádě zvláštních předností, síly byly celkem vyrovnány. Avšak přeskupením sil s plným využitím manévru byla získána na směru hlavního úderu zdrcující převaha, která umožnila rychlý a hluboký průlom německé obrany.

Útočná soustava u armád na hlavním směru byla vytvořena hluboká, ve dvou sledech. První sled armády tvořily vševojskové vyšší jednotky vybavené dělostřelectvem s průměrnou hustotou 70 hlavních na kilometr a podporovány tanky. Jejich sestava byla v jednom sledu, aby mohlo být od začátku využito všech prostředků k mocnému úderu. Měly za úkol prolomit nepřátelskou frontu a vytvořit průchody pro rychlá vojska. V druhém sledu byly rozmístěny rychlé jednotky (tankové, mechanisované nebo jezdecké sbory), určené k rozšíření taktického průlomu v průlom operacní.

Útok začal v době, když byl nepřítel v nepříznivé situaci a vyčerpan ztratil svou útočnou sílu a nebyl ještě zařízen k obraně.

Nepřátelská fronta byla současně prolomena na několika místech na frontě široké 400 km. Tím byla rozptýlena pozornost německého průzkumu, izolovány a rozděleny blízké zálohy, které byly zničeny po částech; byl porušen celý systém velení.

Nepřítel byl útokem překvapen, neučinil včas opatření k zlepšení své nevýhodné situace na bojištích a k vytvoření operačních záloh.

Vítězství sovětských vojsk u Stalingradu bylo počátkem všeobecného zimního útoku, který se rozšířil na celou frontu od Leningradu až ke Kavkazu. Během této protiofensivy sovětské jednotky zničily a zajaly na 1 200 000 nepřátelských vojáků, postoupily na některých úsecích 600 až 700 km na západ.

Kurská bitva je rovněž skvělým příkladem mistrovského provedení protiofensivy strategického významu.

S hlediska přípravy a plánování protiofensivy má proti Stalingradské bitvě některé zvláštnosti.

Předně je to skutečnost, že v létě 1943 po dvouletém vedení války byla Sovětská armáda již plně konsolidována. Velitelský sbor se zdokonalil v nových metodách vedení boje a operací, jednotky si plně osvojily správné použití všech druhů vojsk jak v obraně, tak v útoku. Armáda byla dobře zásobována výtečnou bojovou technikou, jejíž výroba se již plně rozvinula.

Druhou zvláštností je ta okolnost, že sovětské vrchní velení prohlédlo záměry Němců a ještě včas před bitvou se rozhodlo pro počáteční obranu a pozdější přechod do útoku. To poskytlo příslušným velitelům, štábům a jednotkám dostatek času na přípravu protiofensivy ješší před zahájením bitvy.

Třetí zvláštností bylo to, že průběh fronty byl zcela jiný než u Stalingradu. Kurský výběžek skýtal Němcům možnost soustředěného útoku do kurského prostoru a dále ve směru na východ.

Německé velitelství se v letním tažení r. 1943 rozhodlo ovládnout soustředěným útokem kurský výběžek, likvidovat sovětskou skupinu a otevřít si tak cestu na Moskvu.

Tyto záměry byly však sovětským velením odhaleny. Plán vrchního velitele J. V. Stalina předvídal porážku obou německých skupin, definitivně zastavit útok Němců dovnitř země a tím vytvořit výhodné podmínky pro rozvíjení útoku na Ukrajinu a Bílou Rus.

Plnění toho úkolu muselo být prováděno kombinovaně. Nejdříve bylo třeba útočícího nepřítele úpornou obranou vysílit, zeslabit a zastavit a přechodem do protiofensivy ho obklíčit a zničit.

Se zřetelem k tomuto plánu dělí se kurská bitva na dvě období. První období zahrnuje obrannou bitvu vojsk středního a voroněžského frontu (5.—12. července 1943). Druhé období tvoří protiofensivu Sovětské armády a porážku orelské a bělgorodsko-charkovské skupiny Němců (12. července až 23. srpna 1943).

Příprava sovětské obrany byla prováděna mimořádně pečlivě. Do července 1943 byla vybudována pevná, do hloubky členěná, nepřekonatelná obrana, schopná odolávat masovému útoku tanků a všech druhů vojsk.

Příprava protiofensivy začala již v květnu 1943. Poněvadž se útok Němců očekával až v červenci, měla na přípravu čas přes dva měsíce. Této doby bylo plně využito k přípravě velitelů, štábů i vojsk po všech stránkách. Veškeré práce se prováděly pečlivě a přísně utajené s využitím zastírání všech druhů. Stranicko-politická práce se konala pod heslem učinit obranu nepříteli naprosto nepřekročitelnou a připravit se k rozhodujícím útočným bojům.

Za obranné bitvy v kurském výběžku splnila sovětská obrana svůj úkol znamenitě. Němci v boji o Kursk ztratili 70 000 padlých a raněných, na 3000 tanků a samohybných děl (t. j. 55% počátečního stavu), přes 800 polních děl, na 1400 letounů a přes 5000 aut.

Tím útok Němců provést nový pochod na Moskvu skončil potupnou prohrou. Těžké ztráty způsobily krizi německého útoku a tak byly připraveny výhodné podmínky pro přechod z obrany do protiofensivy.

Kurská bitva vešla i s bitvou u Stalingradu do válečných dějin jako nový důkaz vítězné sovětské vojenské vědy. V obou těchto historických bitvách byly vytvořeny výhodné podmínky pro přechod do úspěšné protiofensivy silnou, hrdinnou a obratně řízenou obranou.

II. Vysvětlení pojmů

Při organizaci a provádění soudobé obrany vyskytují se některé pojmy jako protiútok a protiúder. Při přechodu z obrany do útoku se mluví o protiofensivě. Stručně si vysvětlíme význam těchto pojmů.

1. **Protiútok** je útočná činnost taktických jednotek v obranném boji. Jejím účelem je zničit nepřítele, který vnikl do obranné sestavy a obnovit opět plnou souvislost obrany. Při naprosté převaze nepřítele má protiútok za úkol alespoň zastavit pronikajícího nepřítele a získat čas k organizaci obrany za nových podmínek.

Protiútok má vliv na místní vedení boje, a proto má zpravidla význam taktický. Je organizován veliteli taktických jednotek až do stupně armádního sboru. Zasazené síly bývají od malých jednotek až po divisi, u armádního sboru zpravidla mechanisovaná divise v součinnosti se sousedy. Hloubka protiútku je úměrná síle jednotky.

Počítaje od čáry vyrazení nebývá hlubší než 15 km. Protiútok zpravidla trvá 4 až 6 hodin. Provádí se organizovaně v celém průběhu vedení obranného boje, především však při boji za udržení předního okraje hlavního pásma obrany.

2. **Protiúder** je útočná činnost v obranné operaci armády, frontu nebo skupiny frontů mající svým rozsahem význam operační. Cílem protiúderu je zpravidla:

- obklíčení a zničení nepřátelského uskupení vklínivšího se do obrany;
- upoutání sil ze směru hlavního úderu nepřítele za účelem upevnění vlastní obrany a oslabení jeho úderného uskupení;
- zmaření nepřátelských pokusů o obklíčení vlastních sil.

Protiúder je prováděn druhými sledy a zálohami přivedenými z operační hloubky za účasti největšího počtu jednotek prvního sledu. Podle nasazených sil bývá protiúder armádní nebo frontový. Podmínky pro jeho úspěšné provádění připravují rovněž jednotky prvního sledu. Ony musí udržet výhodných čar v terénu, na příčných postaveních zabezpečit rozvinutí a nasazení jednotek k protiúderu. Hloubka protiúderu bývá podle nasazených sil od 10 do 30 km a může trvat jeden až dva dny. Provádí se podle průběhu operace, obvykle druhý, někdy až třetí den nebo další den po zahájení nepřátelského útoku. Při tom je nutno podotknout, že protiúder prováděné s většími, hlubšími a rozhodujícími cíli přesahují svou obsáhlostí obvykle rámec obranné operace. Tyto protiúderu se provádí v podmínkách, kdy je nepřítel vyčerpan, kdy poměr sil se mění ve prospěch obránce v důsledku velkých ztrát způsobených nepřítelem obranou a přísunem svěžích sil obránce. Tento druh protiúderu nemá jen omezený cíl — obnovu obrany — nýbrž i rozrušení celé útočné sestavy nepřítele a vytvoření podmínek pro přechod do protiofensivy.

Protiútok i protiúder mají některé společné znaky. Oba se provádějí tak, že vojska útočí jen na jednotlivých stanovených směrech, zatím co se na ostatních částech fronty pokračuje v obraně.

Protiútok i protiúder, je-li úspěšný, končí tím, že vklíněný nepřítel je rozbit a vojska, provádějící protiútok, vyjdou na dřívější přední okraj obrany. Tam se zpravidla zastaví a obnoví původní obranu, znovu se organizují do hloubky.

Protiútočná činnost se provádí z předem připravených východišť, zpravidla na příčných postaveních.

Příprava této činnosti se zásadně řídí podle celkového plánu boje a operace. Protiútoky a protiúderu se plánují podle možných variant (bývají 2 až 3 varianty) vyššími představenými ještě před bojem a vykonávají je

podřízené jednotky. Na příklad protiútoky armádního sboru plánuje a stanoví velitel armády. Jeho příprava a organisace je svěřena veliteli sboru a jeho štábu za kontroly armády.

3. Protiofensiva na rozdíl od protiútoku a protiúderu není součástí obranné operace a není ani pokračováním vedení obranné operace. Protiofensiva je novou, a to útočnou operací, která se řídí podle zásad obecně platných pro útočnou operaci. Jako útočná operace nemá různé varianty.

V praxi se obrana a protiofensiva navzájem prolínají a přesahují, druhá je závislá na první.

Protiofensiva se připravuje již v průběhu obranné operace.

Protiofensiva není však běžnou útočnou operací. Je to operace značně složitá, se svými charakteristickými znaky a zvláštnostmi, které vyplývají z povahy situace, za jaké k ní dochází.

Účelem protiofensivy ve většině případů je obklíčení a zničení uskupení nepřítele, které plní operační poslání vniklo do naší obrany. Současně je to přechod do všeobecného útoku s pronikáním do hloubky nepřátelské sestavy a ovládnutí operačně nebo strategicky důležitých prostorů.

Protiofensiva, řešíc otázky zásadního dalekosáhlého dosahu, má význam operační a často i strategický, měnící obraz celé války. Protože znamená přechod z obrany do všeobecného útoku, je vrcholným projevem aktivity ozbrojených sil. Je i zkouškou pro celý stát, neboť je výrazem jeho morálních a hospodářských možností a vůle lidu k vítězství.

Přechod do protiofensivy vyžaduje značných sil a materiálních prostředků, které vševojsková armáda vedoucí obranu zpravidla nemá. Proto bývají přiváděny z hloubky zálohy frontu nebo strategické zálohy vrchního velitelství.

Příprava protiofensivy v celku vyžaduje doby okolo jednoho měsíce. Hloubka a trvání protiofensivy bývá různá, obvykle jako v útočné operaci frontu.

Příprava, plánování a provádění protiofensivy je vždy velmi složitý úkol, vyžadující mimořádných organizačních a tvůrčích schopností všech zúčastněných velitelů a štábů.

Naprostou nezbytnou podmínkou úspěchu protiofensivy je úspěšně provedená obrana, která způsobuje nepříteli nenahraditelné ztráty a přivádí jeho útok ke zhroucení. Další důležitou podmínkou úspěchu je bezpečné utajení všech příprav k protiofensivě.

III. Organisace protiofensivy, všeobecné zásady

1. Organisovat protiofensivu znamená připravit a provést řadu opatření operačního rázu. Složitost této činnosti proti normální útočné operaci je v tom, že je třeba vzájemně dobře sladit vedení obranné operace s nově plánovaným útokem.

Organisace protiofensivy se projevuje především v nahromadění materiálních zásob a soustředění nových sil.

Materiální prostředky se soustřeďují podle předem pojatého plánu příprav v hlubokém týlu. Podobně se provádí i soustřeďování nových sil a jejich výcvik, přeskupení z jiného bojiště podle plánu operačního rozvinutí sil připravované protiofensivy. Prostor soustředění těchto sil a prostředků bývá 100 až 150 km od čáry dotyku.

Současně s tím půjde na stupni frontu obvykle o souhrn těchto opatření:

- a) zpracování rozhodnutí velitele, vydání směrnic podřízeným armádám;
- b) vypracování operační části plánu protiofensivy, plánu použití druhů vojsk, plánu organizace týlu a materiálního zabezpečení;
- c) organizace součinnosti mezi armádami a mezi druhy vojsk;
- d) udržení určitého prostoru v terénu armádami prvního sledu, které vedou obranu, vybudování východiště útoku;
- e) organizace velení a tomu odpovídající spojení;
- f) organizace operačního (bojového) zabezpečení protiofensivy (průzkum, PLO, PTO, PCHO, PVO, operační zastírání, zajištění styku, zajištění křídel a boků, obranné zpravodajství);
- g) organizace týlu a materiálního zabezpečení obranné operace i protiofensivy;
- h) topografická příprava;
- i) výcvik a příprava velitelů, štábů a vojsk;
- j) organizace pořádkové a regulační služby, regulace přesunů za obranné operace, za přípravy i vedení protiofensivy;
- k) kontroly pohotovosti vojsk k útoku.

Při organizaci protiofensivy nutno uvážit všechny další okolnosti, které jsou uvedeny v tomto článku.

Protiofensiva jako projev vůle zničit útočícího nepřítele je operací útočnou a podle zásad obecně platných pro útok se také organizuje a řídí.

Protiofensiva, vycházejíc z úspěšně provedené obrany, má za účel zastavit, obklíčit a zničit větší skupinu útočícího nepřítele a současně na daném směru přejít do všeobecného útoku.

Pro přechod do protiofensivy jsou nutné značné zálohy a materiální prostředky. Armáda, která v prvním sledu frontu vede obrannou operací, tyto zálohy nemá. Proto je třeba, aby nové síly byly přivedeny ze zálohy frontu. Nemá-li tyto zálohy ani front, musí zasáhnout svými prostředky hlavní velitelství. Na protiofensivě, kterou plánuje hlavní velitelství, může se podílet několik frontů.

Proto hlavním organisátorem protiofensivy je velitel frontu nebo sám vrchní velitel. Armáda organizuje protiofensivu vždy v rámci celého frontu za součinnosti s ostatními armádami.

Při určování sil a bojových prostředků třeba vzít v úvahu zkušenosti z Veliké vlastenecké války, že poměr sil k vedení protiofensivy nemusí být vždy naprosto výhodný. Často je možné nebo i nutné obklíčit a zničit nepřítele při rovnosti sil nebo při malé převaze. Vždy však je nevyhnutelné, aby na směru hlavního úderu bylo dosaženo zdrcující převahy. Proto manévry k přeskupení vojsk, aby byly získány takové poměry, má za přípravy protiofensivy svou mimořádnou důležitost.

Případný nedostatek v poměru sil musí být v protiofensivě nahrazen překvapením, uměním a dovedností velitelů a vojsk v utajení příprav, ve volbě směru hlavního úderu, doby zahájení, v rychlosti, rozhodnosti a odvaze při vedení operace. Náš PR v čl. 279 stanoví m. j.: „Obklíčení a po něm následující zajetí nebo zničení nepřátelských vojsk při stejných nebo slabších vlastních silách je věcí cti, statečnosti a hrdinství vojsk a vysokého umění velitelů a musí být hodnoceno jako nejvyšší vojenský hrdinný čin.“ Protiofensiva dává mnoho možností k tvůrčí iniciativě velitelům i jednotkám, aby se toto závažné ustanovení předpisu v daném případě stalo skutkem.

Protiofensiva může být prováděna v různých situacích, plynoucích z postavení nepřítele a z možností vlastních vojsk.

Mohou nastat tyto případy:

a) Vlastní velení shromáždilo dostatek sil a prostředků a je rozhodnuto přejít z obrany do protiofensivy, jakmile bude nepřítel zeslaben a vyčerpán (viz příklad z kurské bitvy).

b) Vlastní velení shromáždilo nové síly a prostředky teprve v průběhu nepřátelského útoku a organizuje protiofensivu v chodu obranné operace (příklad ze stalingradské bitvy).

c) Při vedení obranné operace provedl front svými zálohami silný protiúder, který se úspěšně rozvíjí, nepřítel není schopen vážného odporu a protiúder může hned přejít v protiofensivu.

Situace, v níž může být protiofensiva prováděna, má rozhodující vliv na způsob organizace přípravy přechodu do protiofensivy.

První případ je s hlediska organizace nejvýhodnější. Velitelé, štáby a vojska mají dostatek času na přípravy což je první podmínkou úspěchu. Tento případ však vyžaduje mít již od počátku dostatek sil, což při obraně určitého operačního směru bude výjimkou.

Druhý případ nás staví před úkoly složitě a značně těžší. Má zvlášť vysoké požadavky na vedení obrany, která musí stůj co stůj získat potřebný čas. Kdyby obrana zakolísala a neudržela souvislost fronty, bylo by nutno větší nebo menší část nově shromážděných jednotek nasadit do obrany a tím by byly ohroženy vyhlídky protiofensivy na úspěch. Organizace protiofensivy v chodu obranné operace vyžaduje mimořádně schopného velení, majícího tvůrčí iniciativu a tvrdou důslednost v prosazování vůle. Znamená to i krajní vypětí jednotek, aby se skryté v krátké době připravily na své úkoly a přesně uskutečnily zamýšlený manévry. Nelze při tom přehlížet i dočasnou převahu útočícího nepřítele, zejména činnost jeho letectva.

Možno říci, že takovýto případ protiofensivy bude v podmínkách vedení soudobých operací nejběžnější a zaslouží si zvláštního zřetele.

Třetí případ nastane obvykle tehdy, když vojska vedoucí hluboký frontový protiúder k obnovení obrany nenarazí na organizovaný odpor a nepřítel nemá blízkých operačních záloh. V takovém případě by bylo chybné zůstat na předním okraji původní obrany. Protiúder se potom mění v protiofensivu, která pokračuje nepřetržitým útokem na celé frontě. Bude velmi záležet na pohotovosti velitelství frontu a armád, aby takovou situaci předvídaly, anebo vznikne-li úplně nečekaně, aby vydaly včas potřebné rozkazy vojskům. Zprávy o nepříteli a materiální přípravy budou mít své zvláštní místo v činnosti štábů a vojsk.

Vyjmenovali jsme jen tři hlavní typické případy situací, kdy může začít protiofensiva. Je na bledni, že v soudobých podmínkách vedení operace mohou nastat ještě i jiné případy, v této práci neuvedené. Za úvahu stojí na příklad situace, kdy zálohy frontu stačí jen k tomu, aby byl zastaven nepřátelský útok. V takovém případě možno přejít do protiofensivy jedině zasazením strategických záloh vrchního velitele.

Při definování protiofensivy jsem uvedl, že protiofensiva není obvyčejnou, běžnou útočnou operací, že má své charakteristické znaky. Tyto okolnosti nutno vzít při reorganizaci protiofensivy v úvahu.

Zvláštnosti protiofensivy při srovnání s běžnou útočnou operací jsou zejména tyto:

První zvláštnost je okolnost, že protiofensiva vzniká jedině v obraně jako činnost proti útočícímu nepříteli. Je to neúčinnější akce k úplnému zastavení a zničení útočícího nepřítele. Je to útok proti zastavenému útoku nepřítele s dalekosáhlými následky. K protiofensivě zpravidla dochází

jen po úspěšně provedené obranné operaci. Obrana, která nesplnila svůj hlavní úkol opotřebovat a vyčerpat nepřítele a udržet určitý prostor, nezabezpečuje výhodné podmínky pro přechod do protiofensivy.

Druhou zvláštností je situace nepřítele. Útočící nepřítel, který se setkal s houževnatým a aktivním odporem naší obrany, bude v průběhu operace přinucen zasadit své zálohy a tím zmenšovat hloubku své sestavy. Při přechodu do protiofensivy budou jeho hlavní síly obyčejně v prvním sledu bez hlubokého uclnění. Tato okolnost bude mít vliv na to, že obklíčování nepřítele provádíme v menší hloubce, než tomu bývá za normálního útoku proti hluboce uclněné obraně.

Válečné zkušenosti učí, že při protiofensivě je nejvýhodnější napadnout boky nepřátelské sestavy, zejména v tom případě, když se útočník hluboko vklíní do naší obrany (viz Stalingrad). Nepřítel bude však na svých bocích více nebo méně zařízen k obraně. Čím blíže k hlavním silám útočícího nepřítele, tím bude tato obrana méně rozvinuta a naopak. Proto při průlomu nepřátelské fronty může být útok veden buď proti plně rozvinuté polní obraně, nebo proti spěšně zaujaté obraně, po případě může někdy dojít k střetnutí s útočícím nepřítelem. Rozdílnost této situace se nutně odrazí i v organizaci průlomu nepřátelské fronty.

Jako třetí zvláštnost nutno uvést to, že tempo útoku při zahájení protiofensivy bude vyšší. Mělká sestava nepřítele dovolí zasazení rychlých jednotek dříve než v normálním útoku proti hluboko vclněné obraně nepřítele. Na příklad armádní rychlou skupinu bude možno často nasadit již první den a frontovou rychlou skupinu druhý den operace, což urychlí tempo útoku hlavních sil.

Další zvláštností je otázka určení východiště útoku. Předvídaná činnost nepřítele může se vyvinout jinak a tím narušit naše plánování. Vyplyvá z toho povinnost připravit pro každý případ ještě jiná východiště útoku, více vzadu umístěná. Kromě toho nutno vždy předvídat opatření, aby nezbytné východiště bylo stůj co stůj udrženo, a bylo-li ztraceno, aby aktivním zásahem v předvečer protiofensivy bylo znovu získáno.

Zvláštností je také možnost, že celkový vývoj událostí za vedení obranné operace bude probíhat jinak, než jak bylo předvídáno. Konkrétně to může znamenat, že provedené přípravy plně neodpovídají nově vzniklé situaci. Pro velitele a štáb, který organizoval protiofensivu, nastává úkol, aby co nejdříve vnesli do provedených opatření určité opravy a připravili co nejvýhodnější podmínky pro splnění daného úkolu.

Svou zvláštností jsou také podmínky materiálního zabezpečení operace. Za přípravy protiofensivy je tato činnost složitá proto, že kromě zásob pro sam útok je třeba shromáždit a rozdělit zásoby nezbytné k vedení obranné operace. Proto těchto zásob bude více než za přípravy normálního útoku a tím se činnost týlu zkomplikuje.

Formy manévru za protiofensivy mohou být jako za útočné operace různé. Nicméně zvláštnost úkolu i zvláštnosti celkové situace mají do jisté míry vliv na formy útočného manévru za protiofensivy.

Vojstva přecházející do protiofensivy mají zpravidla za úkol soustředěným útokem prolomit nepřátelskou sestavu, proniknout do týlu nepřítele a obklíčit jeho hlavní síly. Pokračující ve všeobecném útoku do operační hloubky nepřítele musí vyjít na určitou čáru, být stále připravena odrazit pokusy nepřítele zvenčí, osvobodit obklíčenou skupinu. Částí sil, která obklíčila nepřítele, pokračovat v jeho ničení. Z tohoto pojetí úkolu plynou i určité formy manévru.

Vzhledem na zvláštnosti protiofensivy je nejběžnější formou manévru

soustředěný útok na sbíhavých směrech. Tyto sbíhavé směry bývají zpravidla dva, někdy při velké skupině nepřítele i tři. Úderné skupiny musí rozbit křídla hlavních sil nepřítele a vniknout do jejich týlu. Hlavní úder musí být operačně zabezpečeny na vnitřních i vnějších bocích vedením pomocných (zajišťovacích) úderů.

Současným provedením několika úderů na širokém prostoru je činnost nepřítele rozdrobena a dává podmínky pro rychlé provedení obklíčení.

V některých případech může být rozhodující úder veden jen do jednoho boku nepřítele. Bude to tehdy, jestliže se jeden bok nepřátelské sestavy opírá o nepřekročitelnou překážku, na příklad horstvo, moře nebo širokou řeku.

Velitel, který o formě manévru rozhoduje, musí především pečlivě ujasnit úkol. Musí však také zhodnotit složení a sílu nepřítele, jeho uskupení, možnosti vlastních sil, dále vlastnosti terénu, časové a povětrnostní podmínky.

IV. Příprava protiofensivy

Protiofensiva jako operace značně složitá se svými zvláštnostmi vyžaduje delší, pečlivě a methodické přípravy. S hlediska jejího obsahu můžeme přípravu protiofensivy rozdělit:

na přípravu všeobecnou a

na přípravu přímou.

Celková příprava protiofensivy trvá až jeden měsíc. V této době je započítána i přímá příprava, která obvykle trvá 5 až 12 dní.

Do všeobecné přípravy možno zahrnout zásadní rozhodování a plánování na stupni frontu nebo vrchního velitelství. Dále je to soustředování nových sil, dalších bojových prostředků a nezbytných materiálních zásob. Je to současně organisace obrany a zásahy do jejího vedení, jestliže v té době vyrazil nepřítel k útoku.

Tyto práce řídí obvykle sám velitel frontu s nejužším štábem spolupracovníků podle směrnic vrchního velitele. Velitelé armád v té době nebývají zpravidla o účelu své činnosti informováni.

Jakmile jsou tyto všeobecné přípravy dokončovány, přikročí velitel frontu k zahájení přímých příprav. V tom smyslu vydá potřebné pokyny svému štábu a osobně vydá (jestliže tak již neučinil) operační směrnice podřízeným velitelům armád.

Ve směrnici pro protiofensivu musí velitel frontu zejména uvést:

1. Zjištění skutečnosti o nepříteli s případným závěrem o jeho možnostech.

2. Cíl operace frontu a jak zamýšlí protiofensivu provést.

3. Úkol armád prvního sledu frontu, které pokračují v obraně, podstatu jejich obranné operace, jak obranu organisovat a vést, aby odpovídala podmínkám přechodu do protiofensivy.

Účast těchto armád v protiofensivě, podmínky přechodu do protiofensivy, směr útoku, bližší a další úkol. Podmínky součinnosti s ostatními armádami, levou hranici, VS armády.

4. Úkol armádě (armádám) nově soustředěné v druhém sledu frontu, na kterém směru vést hlavní úder, z které čáry a v součinnosti s kým provádět obklíčení nepřátelského uskupení, bližší a další úkol armády.

Od koho a dokdy převzít své útočné pásmo, po případě plnění úkolů ve prospěch armád prvního sledu, které vedou obranu, levou hranici, VS armády.

5. Podmínky provádění dělostřelecké přípravy.

6. Letecké zabezpečení operace — které vyšší jednotky bitevního a bombardovacího letectva se zúčastní protiofensívy, koho podporují, počet divisních (sborových) vzletů na první 2 až 3 dny boje.

Činnost stíhacího a průzkumného letectva.

7. Podmínky operačního zabezpečení: PLO, PCHO, operační zastírání, co z toho provádí front, co armády.

8. Doba pohotovosti útoku.

9. VS frontu.

10. Jaké hlášení a kdy předkládat, doba předložení operační části plánu operace.

K této operační směrnici vydává náčelník štábu frontu pro každou armádu zvlášť přehlednou tabulku „Výpis z plánu rozdělení prostředků“. V této tabulce musí být uvedeno, které prostředky, kdy a v kterém prostoru armáda nově dostává, po případě jejich složení, počty a stav.

Operační směrnice velitele frontu je doplňována a rozvíjena náčelníky druhů vojsk a náčelníkem týlu frontu po jejich odborných liniích. Každý z těchto funkcionářů vydá co nejdříve potřebné výpisy ze svých směrnic jednotlivým funkcionářům armády.

Poté mohou velitelé armád neprodleně přikročit k urychlenému provádění svých příprav na protiofensívu.

Veškerá příprava protiofensívy musí být prováděna methodicky, plánovitě a vždy s největším možným utajením. Je v zájmu utajení operace, aby primární příprava byla co nejkratší. Jedině tehdy, bude-li nepřítel překvapen, může být dosaženo cílů, které protiofensíva sleduje.

Jedním z předpokladů překvapení je krátká lhůta přípravy protiofensívy. Proto musí štáb frontu pro přeskupení sil vyvinout co největší organizační úsilí, aby plánovaný manévř byl proveden přesně a včas, v poměrně krátké době.

K tomu musí být použito zvláštních method.

Předně bude ku prospěchu věci, když štáb frontu sám zpracuje podrobná nařízení předem, aby usnadnil práci armádám.

Přeskupení vojsk třeba provádět v mimořádně krátké době, což vyžaduje všestranné přípravy a mimořádného vypětí vojsk.

Plánování i organizace obrany armád prvního sledu frontu musí odpovídat všem požadavkům pro připravovanou protiofensívu. Volba obranných pásem, zejména však průběh armádních příčných postavení, musí odpovídat nejen zájmům obrany, ale i potřebám protiofensívy.

Zvláštní pozornosti zasluhuje i řešení otázek dělostřelectva. Obrana musí během vedení operace soustřeďovat své dělostřelectvo již ve prospěch protiofensívy. Nově přicházející dělostřelectvo musí využít v široké míře palebných postavení i všech prvků střelby těch jednotek, které již byly v dotyku s nepřítelem.

Umístění minových polí a ostatních ženijních zátarasů musí být sladěno s plánem protiofensívy.

Komunikační síť v obraně musí být vybudována tak, aby vyhovovala potřebám vojsk, která jsou určena k provedení protiofensívy. Zejména hustá musí být tato síť na směru hlavního úderu, kde ve velmi krátké době je třeba přeskupit a soustředit značné síly i materiální prostředky.

Síť linkového spojení a systém spojovacích uzlů, připravená místa velitelských stanovišť třeba rozvinout již s hlediska potřeb protiofensívy.

Rovněž organizace týlu, příprava a rozmístění materiálních zásob v obraně musí být řešena jak pro potřeby obrany, tak i pro potřeby plánované protiofensívy.

Je ještě řada úkolů a opatření, která musí obrana plnit ve prospěch připravované protiofensivy. Na úplnosti a pečlivosti provedených přípravných prací závisí úspěch celé operace. Velitel frontu může jejich provádění svěřit i jiným frontovým jednotkám. Je to povinen učinit zejména tehdy, je-li obrana zaměstnána odražením útočícího nepřítele.

V. Plánování protiofensivy

Plánování protiofensivy musí vyřešit přípravu i vedení operace po stránce operační i materiální.

V podstatě je plánování protiofensivy prováděno obdobně jako za útočné operace. Vedení protiofensivy nemá několik variant, jak tomu bývá na příklad při plánování obranné operace. Plánování předvídá jen jeden určitý manévr, velitel frontu musí však být připraven provést v něm menší úpravy, kdyby se obranná operace vyvinula jinak, než bylo předpokládáno.

Plánování protiofensivy má však své zvláštnosti proti plánování normální útočné operace, plynoucí právě z povahy situace, za jaké k protiofensivě dochází. V plánu protiofensivy mohou se proto objevit tyto zvláštnosti:

- protiofensiva znamená přechod do útoku z obranné operace, musí se proto v plánu předvídat opatření, aby obrana připravila výhodné podmínky pro protiofensivu. Jen tehdy bude plánování protiofensivy reálné,
- obklíčování nepřátelského uskupení možno předvídat v menší hloubce, než tomu bývá při normální, hluboce členěné obraně nepřítele,
- nasazení rychlých vojsk do průlomu možno předvídat dříve, na příklad armádní rychlé skupiny nasadit již prvního dne operace,
- tempo operace bude vyšší, a proto i jednotlivá období operace mohou být hlubší nebo trvání operace kratší.

Podle času se protiofensiva dělí na přípravné období a na období vedení operace.

Přípravné období pro frontu začíná, jakmile velitel frontu dostal směrnicí pro přechod do protiofensivy, a končí zahájením dělostřelecké a letecké přípravy. Toto období se dělí na přípravu všeobecnou a přímou. V tomto období musí být vykonány veškeré přípravné práce.

Vedení protiofensivy začíná dělostřeleckou přípravou a končí zničením uskupení nepřítele a dosažením prostoru, který je frontu stanoven jako další nebo konečný úkol.

Velitel frontu rozdělí vedení protiofensivy zpravidla na dvě období.

První období operace má zpravidla za obsah průlom nepřátelské fronty na několika směrech, obklíčení určitého uskupení nepřítele, ovládnutí operačně výhodné čáry hlavními silami a zahájení ničení obklíčeného nepřítele. Trvání 5 až 7 dní, hloubka 120 až 150 km.

Druhé období operace frontu obsahuje nutné přeskupení sil a prostředků, pokračování v rozvíjení všeobecným útokem do hloubky a ničení nově přicházejících záloh nepřítele, které se snaží vyprostit obklíčené uskupení nebo organisovat v hloubce novou obranu.

Plán protiofensivy frontu, pokud jde o jeho formu, je zpracován obdobně jako plán útočné operace.

VI. Vedení protiofensivy

Vedení protiofensivy jako vedení každé útočné operace zahrnuje v sobě postupné provádění určité činnosti, aby bylo dosaženo konečného cíle. V každém období operace se řeší určitý dílčí úkol celkové operace, a proto

je každé z nich svým obsahem i formou provádění odlišné. Jednotlivá období vyplývají vždy logicky jedno z druhého, každé vytváří podmínky pro řešení dalšího úkolu.

Tato činnost je v podstatě vyřešena v plánu operace. Velitelství frontu musí pečovat o to, aby hlavní ustanovení plánu protiofensivy byla dodržována a potřebné opravy vnášeny podle vývoje situace.

Pro vedení protiofensivy právě tak jako pro vedení každé útočné operace jsou všeobecně platné dvě zásady:

a) operace musí být vedena prudce, vysokými tempy, stále narůstajícími údery z hloubky;

b) veškerá bojová činnost musí být vedena nepřetržitě, bez jakýchkoli přestávek v operaci, jedno období přerůstá v druhé.

Důležité je první období operace, jehož úspěšné plnění zabezpečuje podmínky pro zničení obklíčeného nepřítele a dává možnosti rozvinutí útoku do hloubky.

Výrazem dokonalosti vojenského umění za protiofensivy je mistrné a účelné zvládnutí obranných a útočných akcí. Za obranné operace, kdy se všeobecná situace jeví obráncům nepříznivá, musí být houževnatým vedením obrany vyčerpány síly nepřítele a způsobeny mu největší ztráty. V té době musí velení hluboce a strážlivě hodnotit danou situaci a dovedně ji zvládnout.

Mimořádný význam pro úspěšný průběh protiofensivy má volba směru hlavního úderu. Správně řešit směr hlavního úderu obvykle znamená již předem řešit osud operace. Za protiofensivy je nejvýhodnější vést dva údery sbíhavých směrů. Tyto údery musí být namířeny na nejslabší a nejzranitelnější místa nepřátelské fronty, která nám zjistí aktivně prováděný průzkum. Musí vést nejkratší cestou do týlu na životní cesty útočníka, aby došlo co nejdříve k obklíčení jeho hlavních sil.

O úspěchu protiofensivy nerozhoduje sama všeobecná převaha sil a prostředků. Důležitější je dovednost vytvořit rozhodující převahu na směrech hlavního úderu, umění manévrovat silami i prostředky na slabá místa nepřátelské sestavy.

Abyste úderné skupiny provádějící obvykle boční úder mohly nerušeně plnit svůj hlavní úkol, musí být operačně zajištěny. Způsoby tohoto zajištění mohou být různé. V prvním období útoku se operační zajištění může věnovat obraně boků. Provádí to tím, že určené skupiny doprovázejí útok a při hrozcím protiúderu přecházejí na výhodných čarách přechodně do obrany a odrážejí nepřítele. V průběhu operace, zejména při obklíčování, je výhodné provádět operační zajištění útočnými akcemi k rozdělení nově z týlu přicházející nepřátelské skupiny. Jen pružné a včasné použití některého způsobu operačního zajištění může zabezpečit operační volnost hlavních sil. Z počátku bude třeba věnovat pozornost vnitřním křídlům, ale v průběhu operace se tíha zabezpečení přenesla na vnější boky úderných skupin.

Vedoucí myšlenka vedení hlavních i zajišťovacích (pomocných) úderů musí odpovídat i operační uskupení vojsk. Na hlavních směrech třeba soustředit mocné úderné skupiny, které musí být schopny zasadit drtivý úder do celé hloubky nepřátelské sestavy. Proto operační sestava hlavních úderných skupin musí být ucleněna do hloubky. S hlediska frontu bude správné, aby na každém operačním směru byly zasazeny síly jedné armády, na směru hlavního úderu mohou útočit i síly dvou armád.

Uspořádání bojové sestavy útočících armád jim musí umožnit současně a co největší zasazení sil a prostředků. Počáteční úspěch útoku má roz-

hoduující význam pro celou operaci. Proto musí být první sled silně vybaven bojovými prostředky, zejména tanky.

Velikou důležitost za protiofensivy má volba času zahájení přechodu do útoku. Protiofensiva nesmí být spuštěna ani předčasně, ani opožděně. K předčasnému spuštění by došlo v takové situaci, kdyby nepřítel měl po ruce ještě značné operační zálohy, které by mohly započatý útok zastavit anebo vážně ohrozit. Opožděné zahájení protiofensivy by mohlo nastat tehdy, kdyby naše obrana byla v operačním měřítku prolomena a rozvrácena. Rovněž by opožděné spuštění protiofensivy nastalo, kdyby váháním byl dán nepříteli čas přejít do obrany a ji organisovat.

Nejvýhodnější dobou pro spuštění protiofensivy je taková situace, kdy nepřítel byl značně vyčerpan a zastaven. Má však ještě jakési naděje na úspěch, pokouší se o útok a ještě nepřešel do obrany. Vhodnou dobou je též právě prováděné přeskupování nepřítele, zejména dělostřelectva. Naši protiofensivou má být nepřítel překvapen.

Protiofensiva musí mít vhodné východiště a opírat se o pevnou část fronty. Na směrech, kde je čára dotyku pohyblivá, jsou potíže s volbou východiště, organizací i přípravou protiofensivy. Je výhodné volit východiště na připraveném příčném postavení nebo na výhodné terénní čáře za jednotkami v dotyku.

Prostor soustředění a prostory vyčkávací jednotlivých armád a úderných skupin i veškeré pohyby třeba volit tak, aby zůstaly nepříteli utajeny, zejména jeho letectvu. Operační rozvinutí vojsk do protiofensivy nutno provádět skrytě za jednotkami, které pevně drží čáru dotyku. Vystřídání jednotek provádět se zřetelem na utajení. Někdy bude výhodné podřídit vyšší jednotky jsoucí v dotyku armádě přicházející z týlu.

V údobí přeskupování sil, operačního rozvinutí vojsk frontu, zaujímání východiště a při vystřídání vojsk musí být zabezpečena dobře organisovaná protiletecká obrana za součinnosti se stíhacím letectvem frontu.

Zaujímání sestavy musí být štábem frontu i armád podrobně propočítáno. Potřebný manévr nutno provést velmi rychle s vypětím všech sil. Avšak tyto propočty musí být reálné. Stanovení nesplnitelných úkolů na základě nesprávných časových propočtů mohlo by mít v zápětí vážné narušení celé operace.

Před průlomem nepřátelské fronty předchází zpravidla dělostřelecká a letecká příprava, prováděná podle předem připraveného plánu. Doba trvání i způsob provádění budou v každém případě odlišné, někdy budou různé i na každém směru úderu jedné protiofensivy. Vzniká to tím, že obrana nepřítele bývá na různých směrech protiofensivy vybudována a rozvinuta nestejně.

Při plně rozvinuté polní obraně může dělostřelecká příprava trvat 1 až 1,5 hodiny při hustotě 150 až 200 hlavních na 1 km fronty.

Zato při průlomu spěšně zaujaté obrany bývá dělostřelecká příprava kratší, v trvání 30 až 40 minut. Hustota dělostřeleckých a minometných hlavních na směru hlavního úderu může být do 80 až 120 na 1 km. Šířka celého útočného pásma frontu za protiofensivy podle zkušeností bývá 120 až 150 km. Rovněž i útočná pásma vyšších jednotek mohou být širší než obvykle.

Útok začíná na rozkaz velitele frontu vyražením prvního sledu úderných skupin z připraveného východiště. Vyrazení bývá prováděno zpravidla současně na všech směrech, aby činnost nepřítele byla již od začátku rozptýlena. Někdy bývá výhodné na některém směru vyrazit později; závisí to na podmínkách celkové situace.

Úspěšně provedený průlom nepřátelské fronty dovoluje včasné nasazení tankomechanisovaných vyšších jednotek. Tato okolnost dovolí vhodně využít počátečního taktického úspěchu k rozšíření v úspěch operační. Rychlé jednotky zajistí úderným skupinám náležitou sílu počátečního úderu. Potom rychlým pronikáním vpřed uskutečňují rozhodující manévr k operačnímu obklíčení nepřátelského uskupení. Tím se zvyšuje i tempo celého útoku a hlavní síly pronikají do operační hloubky dříve, než mohl nepřítel učinit vhodná protiopatření.

Zatím co jsou hlavní síly nepřítele obklíčovány, pokračují ostatní vojska v energickém pronikání do hloubky nepřítele. Jestliže dosáhla původního předního okraje obrany, nezastavují se, nýbrž pokračují v útoku a zabírají nepříteli, aby organisoval svou obranu v hloubce.

K útoku úderných skupin se postupně přidružují i vojska na ostatních částech fronty. Tím se přejde do všeobecného útoku a vytvoří se co nejširší okruh kolem obklíčeného uskupení nepřítele.

Ničení obklíčeného nepřítele a současné pokračování v útoku je řízeno podle zásad platných pro vedení útočné operace.

Závěr

Soudobá protiofensiva je operace značně složitá, vyžadující znalosti zásad organisace a vedení jak obranné, tak i útočné operace. Vyžaduje náležitě připravených kádrů vyšších velitelů i štábů, kteří mistrně ovládají nové metody práce podle vzoru vítězné Sovětské armády.

Tato práce má za úkol přispět k osvětlení zásadních otázek pojednávajících o přípravě a vedení soudobé protiofensivy. Pro rozsáhlost látky nemohla vyčerpat všechny stránky problému, tím spíše, že tento obor v naší vojenské literatuře byl dosud opomíjen.

Údaje v práci obsažené potřebují rozpracovat, zejména pokud jde o operační rozvinutí sil a prostředků, o místo a úlohu armády, o použití druhů vojsk a o organizaci týlu za protiofensivy.

Prameny: Poznatky z NVA K. J. Vorošilova,

Stalinské úder, vydalo Naše vojsko r. 1951.

